

Organizacija vaš Siguriteto thaj Kooperacija ani Europa
MISIJA ANI KOSOVA

Departmeni vaš Manušikane Hakaja thaj Komunitetija

Implementiribe e Strategijaki vaš Reintegriribe e
Repatrirome Manušingi ko Kosovakere Komune

Novembro 2009

SO KA ARAKHEN ANDRE:

EGZEKUTIVNO SUMARUMO.....	1
1. AVGO VORBA.....	2
2. POLITIKAKI SEVLI.....	3
3. IMPLEMENTIRIBE E STRATEGIJAKO VAŠ REINTEGRIRIBE E REPATRIRIME MANUŠENGO ANO KOMUNAKORO NIVELO	5
3.1 Koordinacijakere mehanizmija.....	5
3.2 Reintegriribe ko komune kotar si e manuša.....	7
3.2.1 Civilnikane dokumentija.....	7
3.2.2 Sastipe.....	9
3.2.3 Edukacija.....	10
3.2.4 Butjaripe thaj socijalno arka.....	11
3.2.5 Khera thaj akomodiripe.....	12
4. KLIDARIPA/KONKLUZIJE/.....	13
5. REKOMANDACIJE/SO TE KEREL PES/	14

EGZEKUTIVNO SUMARUMO

Džaindoj pali e Repatririme Manušengiri Strategija vaš Integriribe (Strategija)¹ i repatriacija thaj iranibe zorasar lela andre e manušen save si Kosovatar save so na lije našle manušengoro, ja palem javer legalno statusi ko javera thema, thaj save so pali e krisaki decizija ande kodo them, si repatririme/irame/ ani Kosova. E limitirime readmisijakere kompetencije kana transferinge pes kotar e Khetanutne Nacijengiri Administracijakiri Misija ani Kosova (UNMIK) ko Kosovakere Institucije ko januaro 2008 berš, pali so e Kosovakere Institucije lije an ple vasta e majodorutna readmisija thaj repatrijakere aktiviteton. Akava reporti sikavela e zora so si kerdine te pheren ple obligacije so ikljona kotar i Strategija thaj te kreen pes kondicije te iranen pes e manuša thaj te kerel pes olenge lachi reintegracija ano Kosovakoro them/societa/rajipen/. Adava so si prezentirimo ko teksti si bazirimo upral e monitoring aktivitetija so si kerdine kotar e Organizacija vaš Siguriteto thaj Koopercija ande Europa Misija ki Kosova (OSCE) ko manuškane hakajengoro umal, e komunitongiri participacija ko procesi kana kerena pes e decizije thaj arakhibe/protektiribe/ thaj promoviribe akale hakajengo/čačipenengo/.

Akava reporti arkhlijas kaj e Kosovakere lokalno autoritetija na kerdine lače peskere obligacije te den dumo/suporti/ ki reintegracija e manušengi irame ani kosova kotar javera thema. Kotar oktobro 2007 berš kana kerdas pes i Strategija numa nekobor phundre angleder si kerde ki lakiri implementacija ko lakalno nivelo thaj na sine alocirimi specifikani asistencija vaš e repatririme manuša, agjare/kidijal/ sar so phenela o Akcijako Plani vaš implemntiribe.² I Stretgija na sine buhleste distribuirimi ko lokalnu nivelija, thaj sasa bari hev thaj nanipe kotar sama maškar e relevatno lokalno autoritetija thaj olengiri rola thaj responsibiliteto vis-È-vis repatririme manuša. Ko komunengere budžletija na sine crdime love vaš akala aktivitetija thaj na sine konkretno aktivitetija vaš e manušengoro reintegriribe ko sfere/areje/umalo/, sar so si o sastipe, edukacija, butjaribe thaj khera. Pe agor, te phenel pes vi kodo so na sine lačo funkcioniribe thaj lači koordinacija maškar o centralno thaj lokalno nivelija so vi majodorig ačhovela vareso so trubuj te kerel pes ki avutni vrama/vakti/.

Sar konsekvencja kodolestar, e repatririme manuša butivar ačhovena bizi dumo/asistencija/žutipen/, naj olen informacija vaš e šajutne servisija, ja palem informacija vaš e javera reintegracijakere šajipena kana ka resen ano Kosovo. Akava nanipe asestiribe so von arakhena³ ko umala/sfere/ sar so si e khera, sikljovipe thaj ekonomikane šajipena butivar kerena seriozno problemija ko

¹ UNMIK/PISG Strategija vaš Reinteriribe e Repatririme Manušengi (Strategija), lendini/kerdini/ kotar e Kosovakoro Gaverno ko 10-to oktobro 2007 berš.

² Kosovakoro Gaverno Akcijako Plani vaš e Strategija pe Reintegriribe e Repatririme Manušengi (Akcijako Plani), aprili 2008.

³ E Kosovakere Gaverno naj programija vaš e kherengoro rekonstruiribe ko thana kote so zorasar iranena pes e manuša. Akala manuša khamela pest e dikhen pes ulavde kotar adala so volontarno iranena pes, save so manušenge e Kosovakoro gaverno kergja asistencijakere programija thaj programija vaš e kherengoro rekonstruiribe.

lengoro reintegriribe, sar individualconge, agjare familijenge, specificane manuŝenge save so avena kotar e na-mažoritetakere komunitetija.⁴

Koa kava reporti ka arakhen vi nekoboro rekomandacije dži ko centralno gaverno thaj dži ko relevantno lokalno autoritetija, sar vi dži ko internacionalno akterija thaj thema. Von phendine vaš sa bareder trubujimata pe koordiniribe thaj informacijengo ulavipe maŝkar e involvirime riga, sar vi te keren pes zurale institucijakere mehanizmija thaj kapacitetija, te ŝaj te adresirinen pes e repatririme manuŝengere trubujimata, thaj ko agor, te alocirinel pes budžeto te ŝaj te implementirinel pes i Strategija. E Kosovakere institucije žutipasas/dumosar/ katar javera thema, khamela pest e keren sa e aktivitetija te ŝaj te kreirinen pes lačo kondicije/usulija/ vaš reintegriribe e repatririme manuŝengi, te ŝaj te sigurinel pes olengoro iranibe thaj lažo reintegriribe ki Kosovakiri societa/them/rajipen/.

1. AVGO VORBA

Pe nakhle berša, e thema, save so lije baro numero dislocirime manuŝa Kosovatar, sa buteder sikavena kaj khamena te iranen e manuŝen palpale. Džaindoj pali e Khetanutne Nacijengoro Učo Komesari vaš Naŝle manuŝengiri statistika, maŝkar o januari thaj septembro 2009 berš, sa ko sa zorasar sasa irame palpale ano Kosovo 2,144 manuŝa, kolendar 130 manuŝa sine kotar e komunitetija save soo si teli o riziko thaj khamela pes olenge majodorutni internacionalno protekcija kotar o UNHCR.⁵ Ko 2008 berš zorasar sine irame 2,550 individualcija ki komparacija e 3,219 manuŝencar ko 2007 berš, 3,569 ko 2006 thaj 3,554 ko 2005-to berš.⁶ Majbut repatririme manuŝa si Kosovakere Albancija, numa sar te si, o iranipe zorasar astarela vi e manuŝen kotar e na-mažoritetakere komunitetija, Kosovakere Romen, Aŝkalijen, Egipťjanon, Kosovakere Serbon, thaj Kosovakere Albancon uprune kotorendar ani Kosova.⁷ E Kosovakere Serboja, Roma thaj Kosovakere Albancija save si ki minoritetongiri situacija ko komunengoro nivelu, vi majodorig kotar o UNHCR, dikhena pes sar manuŝa teli riziko.⁸

Khamipasas te kerel eps jekh lači repatrijacija-kiri politika thaj operacionalizirimi politika vaš e kompetencijengoro transferi ko lokalnikane

⁴ Koa kava reporti teli o alav, na-mažoritetakere komunitetija, haljovena pes sa e komunitetija save si numerosar minoritetija ko komunakoro nivelu ani Kosova.

⁵ UNHCR-eskoro Statistakoro Dikhibe – dži ko agor e septembreskoro 2009. Džaindoj pali e majpaluno UNHCR-eskoro Pozicijakoro Lil vaš Majodorutno Internacionalno Protektiribe vaš e Manuŝa Kosovatar 9 juni 2006), e Kosovakere Serbura, Roma thaj Kosovakere Albancija save si ki minoritetongiri sitacija ko komunakoro nivelu, vi majodorig si teli riziko thaj vi majodorig khamela pes olenge beneficije kotar e internacionalno protektiribe ko thema kote so rodona azili.

⁶ UNHCR-eskoro Statistakano Dikhipe – sa dži ko septembroskoro agor ko 2009 berš.

⁷ Džaindoj pali I Stretgija vaš Reintegriribe e Repatririme Manuŝengi, i repatrijacija zorasar lela vi adale manuŝen save so naŝtine te len statuso sar naŝle manuŝa ko trito thema thaj si irame ani Kosova (Šero 1).

⁸ Dikh e UNHCR-eskoro Pozicijakoro Lil vaš e Majodorutne Internacionalno Protekcijakere Trubujimata vaš e manuŝa Kosovatar (juni 2006).

institucije e UNMIK-oskoro Ofisi vaš Komunitetija, Irame Manuša thaj Minoritetija thaj Provizionalno Institucije kotar o Korkorutno Gaverno (PISG) ko 2007 berš kerdine Readmisijakiri Politika⁹ thaj Strategija.¹⁰ Ko avgo novembro 2008 berš, e Kosovakoro gaverno astargja direktno te komunikirinel e tritone themencar vaš e readmisija thaj javera butja thaj astargja bilateralno lafikeriba/vorba/ vaš e readmisija nekobore themencar kotar e Stungo rigeskiri Europa.¹¹

Džaindoj pali akija tranzicija, akava reporti phenela thaj evaluirinela e lokalno oautoritetengere zora ki Kosova te phgeren pengere obligacije teli politikako phanglo lafi vaš reintegriribe e repatrirome manušengi thaj te zurarel majodorig planija te asistirinel e irame manušen ki lengiri reintegracija ano Kosovakoro them.societa/rajipen/. O reporti na kerela deskripcija ki azileskiri ja palem ki legalno procedura ko trinto thema, numa kerela fokusi ko politike thaj procedure vaš kondicijengoro keribe te šaj lačheder te kerel pes i reintegracija e repatrirome manušengi ko olengoro them.

2. POLITIKAKERI SEVLI

Dži sigende, o UNMIK sine i majbari institucija savi so kerela sine buti upral i readmisija thaj repatrijacija e manušengi save si Kosovatar.¹² Kotar 1999-to berš, o UNMIK kergja kooperacija buteder sar 20-e themencar¹³ te sigurinel kaj i repatrijacija si kerdini lače thaj te kerel pes preventiribe ko iranipe zorasar vaš kodola manuša savenge vi majdorig trubuj/khamela pes/ internacionano protektiribe, specifikane vaš e manuša save so si kotar na-mažoritakere komunitetija thaj kotar e javera dukhavdine grupe.¹⁴ Nanipe siguriteto, nanipe khera, na-adekvatno sastipaskere servisija thaj bizuralo socijalakoro siguriteto thaj e limitirime kapacitetija thaj resursija ande komune te asistirinen i reintegracija e manušengiri, angjas dži adava o UNMIK te limitirinel e repatrijacakoro numero ani Kosova.¹⁵ Pe jekh vrama/vakti/ e javera theme kote so sasa e našle manuša sine akhardine kotar o UNMIK te keren reintegracijakere

⁹ UNMIK/PISG Readmisijakiri Politika, oktobro/novembro 2007.

¹⁰ Dikh I futnota 1.

¹¹ Ko lil vaš e ambasade thaj e ofisija ano Kosovo ko 15 oktobro 2008, o Ministeriumi vaš Avrutne Butja, Deptmeni vaš Granicakoro/Honakoro/ Menadžiribe, Azilo thaj Migriribe, informiringja e themen kaj o Ministeriumi ka lel upri peste i readmisija thaj i repatrijacija kotar UNMIK-oskoro Ofisi vaš Komunitetija, Irame Manuša thaj Minoritetija thaj ka ovel o majbaro kontakto vaš o lil kotar 1 novembro 2008.

¹² Sar kotoz oleskere zorendar ko granicakoro kontroliribe definirimo kotar e UNMIK-oskiri Regulacija 2001/9 ko Konstitucionalno Frejmi vaš Provizijakoro Korkorutno Gaverno ani Kosova, 15 Maj 2001 berš.

¹³ Specifikani phangli vorba/Memorandumo vaš Haljovipe sine skrinisardo/hramomo/ e Germanijasari, Svicerlandijasari thaj Švedosari.

¹⁴ Kotar 1999 berš e UNMIK-oskiri repatrijacijakiri politika sine bazirm upral e internacionalno manuškane hakajengere/čačipengere/ standardijda thaj rekomandacije katar o UNHCR. Džaindoj pali lende o UNMIK na akceptuinda e manušengiri repatrijacija savenge trubuj majdorigutni internacionalno protektiribe sar so phenela o UNHCR. Pe jekh vakti/vrama/, UNMIK na kerdijas baro preokupirbe vaš volontarno iranibe/repatrijacija/ e manušengi save s Kosovatar (UNMIK-oskoro Lil vaš Repatrijacijakiri Politika, juni 2006 berš).

¹⁵ UNMIK-oskoro Lil vaš Repatrijacijakiri Politika, juni 2006 berš thaj nakhle berša.

programija thaj asistencijakere paketija, leindoj kate vi finansijkoro žutipe/dumo/arka/, treningoja, khera, javera reintegracijakere asistencija, te šaj te den dumo vaš volontarno iranipe kodole manušengoro thaj te keren lačo integriribe ani Kosova.

Ko procesi kana džala sine o transferi kompeticijengo ko Kosovakere institucije, e UNMIK-oskoro Ofisi vaš Komunitetija, Iranipe thaj Minoritetongere Butja ko 2006 berš dija suporti ko PISG te zurarelstrategija te legarel thaj te menadžirinel i reintegracija irame manušengi ano Kosovakoro them/rajipen/societa/. Ko 25-to oktobro 2006 berš e Kosovakoro gverno kerdijas jekh Komiteto kotar e reprezentantija ministeriumendar, internacionalno organizacijendar, internacionalno thaj lokalno ekspertondar.¹⁶ Akava Komiteti kerela sine o konsenzusi vaš e rola thaj responsibilitetija e ministeriumongiri thaj e lokalno autoritetongiri ko reintegracijakoro umale e manušengo save si repatririme, thaj vaš zuraripe procedure thaj mehanizmija sar te kerel pes e reintegracijakoro procesi. Ko 10-to oktobro 2007 berš kotar Kosovakoro gverno sine andi i Stategija vaš Reintegracija Repatririme Manušengiri.

E Strategija isi specifikane cilura thaj konkretno aktivitetija ki areja e legalno integracijakiri, sastipe, edukacija, butjaripe, socijalno siguripe, khera, sa mangipasar te sigurinel pes lačo inranipe e manušengoro thaj olengoro reintegriribe. Specijalno sama si lendi vaš e dukhadvine sekcije ando them thaj vaš e na-mažoritetakere komunitetija. I Stategija phenela vaš e responsabilitetija saven isi e centralno thaj lokalno institucijen, sikavela koordiniribaskere maheanizmon maškar e centralno thaj lokalno nivelura thaj akharela vaš formiribe jekh inter-ministeriumengoro-koordiniribaskoro bordi vaš monitoringo thaj implementiribe e Strategijako. Kodi Strategija si bazirimi upral e „kritikane analize thaj dikhibe e problemongo dikhindoј buteder rigendar, specijalno emfaziribasar thaj e reintegracijakere procesosar vaš e repatririme manuša te ikerel pes teli kontrola.,”¹⁷ Sa kodo te ovel implementirimo trujal jekh akcijako palno thaj lače programija cilosar efektivno te reintegririnen pes e repatririme manuša ko sa e sfere ko publikano dživdipe thaj adava te ovel bazirimo upral o principi vaš jekhipe.

Ko aprili 2008 berš e Kosovakoro gverno finaliziringja Akcijako Plani vaš e Stategija pe Reintegriribe e Repatririme Manušengi. Andre sasa vi budžetoskere projekcije kotar sako jekh ministeriumi thaj detalija vaš konkretno akcije kotar e relevantno centralno thaj lokalno autoritetija, thaj vi vrama/vakti/

¹⁶ Akava Komiteti sine legardino kotar Ministeriumi vaš Andrune Butja thaj kotar e UNMIK-oskoro Ofisi vaš Komunitetija, Irame Manuša thaj Minoritetongere Butja. Ano Komiteti sasa vi manuša katar e Ministeriumi vaš Buti thaj Socijalno Lačhipe, Ministeriumi vaš Trujalipe thaj Planiribe, Ministeriumi vaš Lokalno Gavernoskiri Administracija, Ministeriumi vaš Andrune Butja, Ministeriumi vaš Sastipe, Ministeriumi vaš Edukacija, Vigjani thaj Tehnologija, internacionalno organizacije (UNMIK, UNHCR, OSCE, Internacionalo Organizacija vaš Migracije, Europako Unijako Planiribasko Timi), thaj javera internacionlano thaj lokalno ekspertija, leindoj kate vi e manušen kotar e komunakere ofisija.

¹⁷ Strategija, Šero 1, Ulavibaski vorba/Introtukcija/.

kana sa adava te kerel pes. E kalkulacije sine kerdine vaš e 5,000 repatririme manuša ko jekh berš.

3. IMPLEMENTIRIBE E STRATEGIJAKO VAŠ REINTEGRIRIBE E REPATIRIME MANUŠENGO ANO KOMUNAKORO NIVELO

3.1 Koordinacijakere mahanizmija

Komunakere Komunitetongere Ofisija thaj Komunakere Ofisija Iranibaske

Specifikano mandati e komunakere komunitetongere ofison thaj e komunakere ofison iranibaske¹⁸ si te sigurinen kaj e komunakere politike thaj servisija respondirinena ko sa e komunitetongere trubujimata, leindoj kate vi e irame manušen, save so dživdinena ki komunakiri teritorija. I Strategija, majodorig, skrinisarda koordinacijakiri rola maškar e centralno thaj lokalno institucije thaj ofisija. Specifikane, maškar e komunakere komunitetongere ofisija thaj komunakere ofisija vaš iranipe khamela pes te oven varesave fokalno punktija vaš e repatririme manuša ko komunakoro nivelu; reportirindoj vaš e trubujimata e repatririme manušengere džI ko javer kompetentno ofisija ki komunakiri administracija; thaj te den e irame manušenge informacije vaš olengere hakaja thaj savo suporti/dumo/ šaj te adžikeren.¹⁹

Bibahtake, dokhela pes kaj kote naj bari sama maškar e relaevantno komunakere oficijalnikane manuša vaš e egzistencija kotar e politike vaš reintegriribe e repatririme maqnušengi. Mamuj e komunakere iranibaskere ofiserija²⁰ thaj jekh komunakoro komunitetongo ofiseri²¹ nijekh, kotar e konsultirime oficijalnikane manuša na lije kopija katar e Strategija thaj Akcijako Plani. Kodoleske, but limitirimo numero kotar e komunakere oficijalnikane manuša na džanena so skrinisarela/hramonela/ pes ko akala dokumentija.

O faktija sikavena kaj but komune ani Kosova na kerdine komunakiri grupa te koordinirinen e centralno niveleskere institucije vaš e butja save si paše phangle e reintegracijasar repatririme maqnušengi. Nesave komune phendine, hipotetikane dikhindoj, kaj e koordiniribaskiri rola ka pherel ko komunakree iranibaskere ofiserija.²² Ko but instance, sar te si, e komunakere iranibaskere ofiserija na lena sama vaš olengiri specifikani role thaj resposibilitetija vaš

¹⁸ Dikh UNMIK-oskiri Regulacija 2007/30 vaš Korkorutno-Gaverno ko Kosovakere Komune, UNMIK-oskiri Regulacija 2000/45 vaš Korkorutno Gaverno ko Kosovakere Komune, thaju 2006 Revizirimo Lil vaš Lačho Iranipe.

¹⁹ Strategija, Šero 8, Partneriribe thaj Resposibilitetija ko Horizontalno thaj Vertikalno Linije, thaj Šero 9, Koordiniribaskree Mehanizmija vaš e Implementiribe e Strategijako vaš reintegriribe e repatririme Manušengi.

²⁰ Ferizaj/Uroševac, Gjilan/Gnjilane, Obiliq/Obilić thaj Podujevë/Podujevo.

²¹ Ferizaj/Uroševac.

²² Han i Elezit/Đeneral Janković, Kamenicë/Kamenica, Kačanik/Kaçanik, Novo Brdo/Novobërdë, Štrpce/Shtërpçë, Viti/Vitina, Mitrovicë/Mitrovica, Skenderaj/Srbica, Vushitri/Vučitrn, Leposavić/Leposaviq, Zubin Potok, Zvečan/Zveçan, Podujevë/Podujevo, thaj Shtime/Štimlje.

reintegriribe e repatririme manuŝengi; sostar von na lije laĉhe instrukcije thaj finansijakoro thaj politikano dumo/ŝutipe/ kotar e komune te ŝaj te pheren pengiri rola.

Dŝi akana, nijekh katar e komune ani Kosova na reslja/lelja/ varesavi informacija katar e centralno nivelu vaŝ e avutne navolontarno iraniba.²³ E komunakere oficijalno manuŝa konsultirime ko sa e komune, vakergje kaj von na lije nisavi informacija vaŝ e iranipaskre detalija, ni vaŝ o numero e repatririme manuŝengi save so khamela pes te aven, ni vaŝ savi te ovel informacija te ŝaj te ĉaljaren olengere akutno trubujimata.²⁴ Generalno, e komunakere komunitetongere ofiserija thaj e komunakere iranipaskere ofiserija phenena kaj von nikana na sine kontaktirime kotar e centralno-niveloskere institucije vaŝ varesavi individualno informacija vaj vaŝ varesavi gavernoskiri politika thaj porgramija vaŝ gasavo iranipe.

E komunakere komunitetoskere ofiserija thaj e kmunakere iranibaskere ofiserija ko 15 kotar 33 komune ani Kosova khedingje data baza informacijendar vaŝ e repatririme mamnuŝa, majbut kodolendar save so korkore avile ko olengere ofisija vaŝ varesavi asistencija.²⁵ Nijekh javeer institucija na kergjas gasavo kolektiviribe informacijengo. Databaza vaŝ e repatririme manuŝa si kerdini ko enja komune.²⁶ Sar te si, kobar gasave informacije isi thaj savo si olengoro kvaliteti sar informacijengi dabaza si phuĉibaske. E khedime informacije butivar si limitirime ko fundavne/bazikane/ personalno informacije, varekana numa informacijasar kote dŝivdinena e manuŝa. Duj javera komune phendine kaj olende naj sas registririme nijekh repatririmo manuŝ thaj sar gasave olen nane rekordiribe ko repatririme manuŝa.²⁷ Ko agor, 16 komune ani Kosova na kergje savi te ovel databaza informacijendar vaŝ e repatririme manuŝa.²⁸

Komunengere direktorija thaj komunengere asambleje

²³ Dŝaindoj pali Strategija, o Ministeriumi vaŝ Lokalno Gavernoskiri Administracija, pali lejbe informacija katar e Ministeriumi vaŝ Andruno Butja thaj o Ministeriumi vaŝ Buti thaj Socijalno Laĉhipe, isi ole responsibiliteto te informirinen e komunen vaŝ e detalija kobar repatririme manuŝa ka aven thaj save si olengere specijalno trubujimata, leindoj kate vi kobar khera khamela pes olenge, save sastipaskere servisija thaj savi edukacija. Sa akava, khamela pest e dŝanel pest e ŝaj te sigurinel pes kaj e relevantno komunengere autoritetija ka keren e manuŝengiri laĉhi reintegracija ko olengere komune (Ŝero 1).

²⁴ Numa ko Ferizaj/Uroŝevac, e komunakoro ofiseri phendas kaj ov reslja varesave informacije vaŝ nesave navolontarno irame manuŝa. Vov reslja inoformacija vaŝ o numero e repatririme manuŝengo, numa, na reslja informacija vaŝ olengere specifikane trubujimata.

²⁵ Ferizaj/Uroŝevac, Gjilan/Gnjilane, Kamenicë/Kamenica, Viti/Vitina, Lipjan/Lipljan, Fushë Kosovë/Kosovo Polje, Shtime/Štimlje, Istog/Istok, Klinë/Klina, Prizren, Dragash/Dragaš, Malishevë/ Maliŝevo, Suharekë/Suva Reka, Rahovec/Orahovac, Gjakovë/Đakovica.

²⁶ Ferizaj/Uroŝevac, Viti/Vitina, Istog/Istok, Lipjan/Lipljan, Prizren, Dragash/Dragaš, Malishevë/ Maliŝevo, Rahovec/Orahovac, Gjakovë/Đakovica.

²⁷ Štrpce/Shtërpçë thaj Novobërdë/Novo Brdo.

²⁸ Hani i Elezit/Đeneral Janković, Kaçanik/Kaçanik, Prishtinë/Priština, Obiliq/Obilić, Podujevë/Podujevo, Gillogoc/Glogovac, Mamuŝa/Mamushë/Mamuŝa, Leposavić/Leposaviq, Zubin Potok/Zubin Potok, Zvečan/Zveĉan, Mitrovicë/Mitrovica, Skenderaj/Srbica, Vushtrri/Vučitrn, Deçan/Deĉane, Pejë/Peć thaj Junik.

Ko lokalno nivelo, e komunengere direktoren vaš sastipe, edukacija thaj kotar e javera departmanija, isi responsibiliteto vaš e Strategijakoro implementiribe, ki koordinacija e Ministeriumeja vaš Lokalno Gavernoskiri Administracija thaj e (khamela te kerel pes) maškar-ministeriumengoro koordinacijakere bordesar. Specifikane, e komunengere direktorija khamela pes te keren politikane rekomandacije dži ko relevantno komunakere asamblejakere komitetija; te koordinirinen e butja e komunakere iranibaskere ofiseroncar thaj e komunakere komunitetongere ofisosar ko individualno manuša; te keren reporti vaš o progresi ki Strategijakiri implementacija; thaj te den sugestije vaš o budžeti ki sako jekh areja ko reintegriribe adresirimo katar e Strategija. E komunakiri asamblejaki politika thaj e finansijengoro komiteti khamela pes te sigurinen kaj e politike si pharuvde ko akcije kotar e lokalno autoritetija vaš sako jekh komponenta katar i reintegracija, khetane e alocirime komunakere budžetosar.²⁹

Sar so sine e komunakere iranibaskere ofiseronsar thaj e komunakere komunitetongere ofiseronsar, mamuj numa nekobor olendar³⁰, e intervjuirime komunakere oficijalne manuša phendine thaj von na resle kopije katar i Strategija thaj kotar o Akcijako Plani thaj na džanena so hramonela/skrinisarela/pes ano akala dokumentija.³¹ Majodorig, iklilo kaj nijekh komunendar na reslja savi te ovel instrukcija kotar e centralno gverno te šaj te implementirinen e politika vaš reintegriribe e repatririme manušengi. Paše ko akava so si vakerdo dži akana, na sine zurardo nijekh gavernoskoro programi, ja palem te ovel fundirimo kotar centralno gverno te šaj te kerel pes fasilitiribe ko reintegriribe e repatririme manušengi ko lokalno nivelija.

Majodorig, nijekh kotar e komune na kergjas politike ko reintegriribe e repatririme manušengi, ja palem kergje procedure save so ka šaj te keren buti upral e repatririme manuša. Nijekh komunakoro budžeti vaš 2008-to thaj 2009-to berš na planiringja budžeteskere kategorije vaš reintegriribe e repatririme manušengi. Nijekh kotar e komunakere departmenija, sar so si sastipe, ja palem edukacija, ja palem e ofisija saven isi responsibiliteti vaš e Strategijakoro implementiribe, na arakhlja nesavo javer specifikano resursi te agorkerel peskiri buti ko akava umal/sfera/.

3.2 Reintegriribe ko komune kotar si e manuša

3.2.1 Civilnikane dokumentija

²⁹ Strategija, Šero 9, Koordinacijakere Mehanizmija vaš Strategijakoro Implementiribe vaš Reintegriribe e repatririme Manušengi.

³⁰ E administracijakere direktorija ko Vushtrri/Vučitrn thaj ko Prizren.

³¹ Maškar e lokalno institucije/oficijalno manuša save so sine intervjuirime, sine komunakere šerutne, dujto manuša ki komuna, e dujto manuša vaš e komunitetija, komunakere direktorija ki administracija, ko personalno, ko urbanizmi/katastri, finansije thaj ekonomija, edukacija, sastipe thaj e direktorija ko socijalakere centrija, komunakere projektongere ofiserija, komunakre legalno ofiserija, komunakere civilno registriribaskere centrija, komunakere civilno statuseskere ofiserija thaj e komunakre asamblijengere šerutne manuša.

Sine kerdine nesave zora kotar e relevantno lokalnikane autoritetija te implementirinen e Strategijakere cilon save si paše phangle e fasilitiribasar thaj poromoviribasar ko avipe dži ko dokumentija vaš e repatririme manuša, specifikane vaš e manuša katar e Romengere, Aškaliengere thaj Egiptjanongere komunitetija.³²

Limitirimo numero kotar e relevantno lokalnikane institucije phendine kaj kaerdine nesave specifikane aktivitetija te fasilitirinen e civilnikane registracija thaj ikalibe personalno dokumentija e repatririme manušenge, maj but adalesar so dena sine olenge informacije vaš e procedure trujal save so von šaj te registririnen pes thaj te len pengoro civilnikano statusi ko thana kote so dživdinena.³³ Majodorig, ko nekobor komune, e komunakere komunitetongere ofiserija ja palem e oficijalno manuša katar e komunakere civilno registriribaskere centrija thaj e komunakere civilno statuseskere ofisija, phendine kaj i komuna paše kerela kooperacija e UNHCR/Civilno Hakajengere Programosar ani Kosova (CRP/K) kana kerena fasilitiribe ki civilno registracija e manušengi save si kotar e Romengere, Aškaliengere thaj Egiptjanongere Komunitetija.³⁴ Akava lela andre asistiribe te šaj e aplikantija te pheren e lila vaš civilno regisiriribaskiri procedura, deibe dokumentija thaj arakhibe svedokon vaš e manušengoro identiteti, thaj varekana, leindoj kate e Romengere, Aškaliengere thaj Egiptjanongere komuniteton, ma te pokinen e administracijakere taksen.

Avrijal akava, numa nekobor aktivitetija si kerdine kotar e relevantno lokalno autoritetija te vazdel pes sama maškar e repatririme manuša vaš adava kobor si importantno o civilno regisiriribe, ja palem, proaktivno te disirbuirinen informacija thaj te promovirinen o avipe dži ko komunakere servisija. Ko nekobor komune, e direktorija ki administracija thaj e oficijalno manuša kotar e komunakere civilno regisiriribaskere centrija thaj kotar e civilno statuseskere ofisija phendine kaj but butja si dži ko manuša save so avena ko relevantno ofisija te ikalen civilno dokumenton ja palem te oven regisiririme, thaj but specifikane aktivitetija olendar na khamela te keren pes. Kodoleske, o nanipe instruksije

³² Strategija, Šero 3.1, Legalno reintegriribe – Avipe dži ko Civilnikane Dokumentija.

³³ Panč komunakere iranibaskere ofiserija (Gjilan/Gnjilane, Podujevë/Podujevo, Prizren, Shtime/Štimlje, Rahovec/Orahovac), šov komunakere komunitetongere ofisija (Dragash/Dragaš, Ferizaj/Uroševac, Gjakovë/Đakovica, Gjilan/Gnjilane, Prizren, Mitrovicë/Mitrovica), jekh komunakoro civilno statuseskoro ofisi (Obiliq/Obilić) thaj trin komunakere civilno registriribaskere centrija (Mitrovicë/Mitrovica, Podujevë/Podujevo, Shtime/Štimlje).

³⁴ Sar kotor peskere mandatostar vaš e bithemeskere manuša, o UNHCR zurardas jekh akcijako plani vaš „Civilno Registracijakiri Kampanja, vaš e Romengere, Aškaliengere thaj egiptjanongere Komunitetija ani Kosova,, (UNHCR-eskoro Ofisi ani Kosova, Ofiso e Šerutneskoro vaš Misijakoro Protektiribe, juli 2006). E UNHCR-eskoro partneri vaš implementiribe, o NGO Civilno Hakajengoro Programi ani Kosova (CRP/K), astargja te implementirinel akija Civilno Registriribaskiri Kampanja ko septembro 2006. Ko 2007 thaj 2008, o CRP/K kerdas memorandumumi vaš haljovipe 22-e komunancar te šaj te sigurinel fleksibiliteti ki civilno registriribaskiri procedura leindoj kate c manušen kotar c Romengere, Aškaliengere thaj Egiptjanongere Komunitetija, save so na pokinena e administracijakere takse.

kotar e centralno gavernoskere institucije, butivar rezultirinena ko relevantno lokalno autoritetija, ma te keren fleksibilno aktivitetija thaj ma te sigurinen e manuŝenge ikalibe dokumentija save so khamena pes olenge te len pengoro legalno hakaja.³⁵

O nanipe civilno dokumentija thaj o naŝtipe te registririnel pes civilno statusi, ŝaj te anen dži ko seriozno konsekvence vaŝ e repatririme manuŝa. Bizi lači civilno registracija, e manuŝa khuvana pes barierencar ki lengiri reintegracija thaj naŝti te aven dži ko komunakere servisija, thaj naŝti te aven dži ko sastipaski sama, edukacija, socijalno servisija, buti, ja palem dži ko javera reintegriribaskere ŝajipena. Bizi dokumentija, von butivar naŝti te sikaven kaj sas len khera ja palem phuv ki nesavi komuna.

3.2.2 Sastipe

E Strategijakere cilongoro implementiribe vaŝ fasitiliribe e repatririme manuŝengi vaŝ avipe dži ko sastipaskoro sistemi ani Kosova, lela jekh proaktivno avipe dži ko afektirime manuŝa thaj kerela adekvatno aktivitetija te adresirinen pes specifikane sastipaskere trubujimata³⁶, savo si but čorolo ko lokalno nivelo.

Generalno dikhindoj, e komunakere departemntija vaŝ o sastipe na kerena nesave aktivitetija (te keren mobilno timija, te ikalen broŝure, te keren kampanje) te ŝaj te identificirinen, ja palem te vazden sama maŝkar e repatririme manuŝa vaŝ adava save servisija ŝaj te len vaŝ lengoro sastipe. E komunakere institucije, majbare kotoresar, phenena kaj e repatririme manuŝa na arakhena pes pharipenencar vaŝ avibe dži ko sastipaskere servisija kana ka aven palpale ko lengere komune kote so dživdinena. E aktivitetija so kerena pes ko umal katar sastipaskiri sama, generalno, na lela e repatririme manuŝen. E repatririme manuŝa pokinena sa e sastipaskere servisija ko vakti olengere reintegracijatar thaj vaŝ sa e sastipaskere servisija pokinena sar sa e javera manuŝa.³⁷

O problemija savencar arakhena pes e repatririme manuŝa ko sastipaskere institucije³⁸, majbut ikljovena kodolestar so naj olen personalno dokumentija registriribaske, kotar e nakompletirime medikane lila thaj ŝajipe te aven dži ko adekvatno tretmano vaŝ medikane kondicije ani Kosova. Majodorig, o naŝtipe repatririme manuŝengo kotar e gava te aven dži ko doktori si baro problemi

³⁵ I Strategija phenela vaŝ administracijakere instrukcije kotar o Ministeriumi vaŝ Andrune Butja ki kooperacija e Ministeriumesar vaŝ Lokalno Gavernoskiri Administracija dži ko relevantno loklano autoritetija, te ŝaj te fasilitirinen o avibe dži ko civilno dokmuntija thaj dži ko civilno regisiribe vaŝ e repatririme manuŝa (Šero 3.1 Legalno Reintegriribe e Repatririme Mnuŝengo – Avipe dži ko Civilno Dokumentija).

³⁶ Strategija, Šero 3.2, Avipe dži ki Sastipaski Sama.

³⁷ I Strategija rodela e „repatririme manuŝa ma te pokinen vaŝ e medikalno servisija sa džikote na reintegririnenena pes,, (Šero 3.2 Avipe dži ki Sastipaski Sama).

³⁸ Džaiŝindoj pali e khedime informacije, e identitetoskere dokumentija na khamena pes e manuŝenge vaŝ generalno dikhibe ko doktori, džikote vaŝ specijalno tretmano thaj vaŝ hospitali akala dokumentikja khamela pes te oven.

soske butivar naj olen transporti vaj našti te aven ko vakti dži ko medicinakoro tretmani.

3.2.3 Edukacija

I Strategija phenela vaš nekobor aktivitetija te fasitilirinel pes i reintegracija repatririme manušengere čhavengi ko edukacijakoro sistemi ani Kosova. Sar te si, dži avdive nane kerdine konkretno phundre majangle vaš implementiribe e reintegracijakere aktiviteton ki akija sfera.³⁹

Nijekh butjarno plani vaš edukacija (odorig kote si kerdine) dikhela i katagorija kotar e repatririme čhave/terne thaj olengere specijalno trubujimata. Finansijakoro žutipe/dumo/ nane sigurimo kotar e relevantno autoritetija te šaj te implementirinel pes specijalno reintegracijakere programija, leindoj kate sar egzemplo, kursija baši čhib, leibe našavde klasija, ja pale, ekstra kurikularno aktiviteton. Butivar, but komunakere departmenija vaš edukacija na lena sama vaš e gavernoskere strategije vaš reintegriribe e repatririme manušengi, thaj na resena/na lena/ instrukcije katar e centralno gavernoskere institucije vaš e kondicije, kriteriumija thaj procedure vaš implementiribe,⁴⁰ ja palem, keribe specifikane programija save so ka čaljarcn e trubujimata maškar e repatririme čhave thaj terne.

Generalno, reintegracijakiri asistencija vaš e repatririme čhave si limitirimi ko provizije vaš fundavne informacije vaš e edukacijakere šajipena thaj servisija. Numa ko nekobor komune isi departmanija vaš e edukacija save so kerena aktivitetija te den dumo e čorole studentonge kodolesar so dena olenge lila bilovengo.⁴¹ Generalno dikhindoj, e komunengere direktorija vaš edukacija phenena kaj naj olen fondija vaš školaripe, vaj vaš javera edukacijakere aktivitetija save so ka oven specifikane vaš e irande čhavore. Numa ko nekobor institucija ja palem ofisija kergje nesave aktivitetija te vazden e repatririme manušengiri sama vaš edukacijakere šajipena, servisija, relevantno legalno provizije, majbut trujal nesave aktivitetija so kerena ko ruralno areje/gava/ ja palem ko areje kote so dživdinena na-mažoritetakere komunitetija.⁴² Numa, akala inisijative ja palem aktivitetija so kerena pes, butivar nane sistematikane kerdine thaj na astarena e repatririme čhaven thaj e ternen.

O Iranipe zorasar, majbut kerela negativno impakto ko čhave save so lije but berša edukacija ko edukacijakoro sistemi avrijal i Kosova kote so phirenas ko javereder edukacijakoro sistemi thaj akana isi olen bariere pali olengoro iranipe ani Kosova. But akale čhavendar na džanena šukar e albancongiri ja pale e serbongiri čhib thaj olenge si phareder te šunen o sikavipe vaš i čhib ja palem

³⁹ Strategija, Šero 3.6, edukacija

⁴⁰ I Strategija phenela vaš majodorutne administracijakere instrukcije kotar o Ministeriumi vaš Edukacija, Vigiani thaj Tehnologija, vakerindoj e kondicije, kriteriumija thaj e procedure vaš o implementiribe (Strategija, Šero 3.6 Edukacija).

⁴¹ Sar egzemplo sar so kerena ko Istog/Istok, Prizren thaj Rahovec/Orahovac komune.

⁴² Sar egzemplo, e komunakoro direktori ki Mitrovicë/Mitrovica phengias kaj kerena pes nesave aktivitetija ko Romane Mahale ko upruno kotor komunatar.

odoleske so sikljona sine pali javer sikljovipaskere planija thaj sikavibaskere sistemija. Majodorig, lengere problemaja bajrovena odoleske sostar naj olen (bijamutno lil, olengere diplome ja palem sertifikatija nane pharuvde ko oficijalno Kosovakere čhibja).

3.2.4 Butjaripe thaj socijalno arka

Ni akate nane nesave konkretno zor kerdini kotar e relevantno lokalno thaj komunakere autoritetija te implementirinen pes konkretno aktivitetija ko butjaripaskoro umal thaj ki sfera kotar socijalno lačhipe, agjare sar so si vakerdo ki Strategija.⁴³

Generalno dikhiindor, programija vaš butjaripe save so ka astaren e repatririme manušen na egzistirinena ko nijekh regioni ani Kosova. E oficijalno manuša kotar e regionalno centrija vaš butjaripe thaj e trening centrija save sine konsultirime ko sa e regionija na džanenas vaš varesavo specifikano gavernoskoro programi so si kerdino te asistirinel akale gurpa manušendar odolesar so ka del olenge nesave treningoja te šaj lokheder te arakhen penge buti. Na sine kerde programija/proektija save so ka bajraren e šajipena te arakhen penge buti ko lokalno nivelo thaj na sine kerdine nisave aktivitetija kotar e lokalno autoritetija. Butivar e repatririme manuša bičhavana pes ko internacionalno organizacije⁴⁴ vaš savi te ovel informacija vaš e šajipena te arakhen buti, ja palem vaš profesionalno treningoja.⁴⁵

E čorole butjaripaskere prospektija thaj e phare socio-ekonomikane kondicije ani Kosova si jekh kotar e majphareder problemija save so arakhena e repatririme manuša thaj i populacija generalno dikhindoj. But repatririme manuša si bibukjako thaj kotar vakti ko vakti ka arakhen harne vakteske nesavi buti te šaj te pharvaren pengere familijen. Von bazirinena pes numa upral e socijalno arka thaj asistencija, arka kotar e internacionalno organizacije ja palem kotar e na-gavernoskere organizacije thaj bazirinena pes upral adava so ka bičhaven olenge olengere familije kotar e javera thema. Ma škar e bibukjarne, e majdukhavne grupe si e džuvlja, e roma, Aškalije, egiptjanija thaj e invalidija.

Ko buteder komune kote so dživdinena registririme repatririme manuša ko palune duj berš, e oficijalno manuša phenena kaj von regularno informirinena e repatririme manušen vaš e šajutne socijalno šeme, vaš olengere hakaja/čačipena/thaj e procedure sar šaj te len socijalno arka, save penzijakere šeme isi, numa te ale e manuša korkore te phučen. Sar te si, numa ko limitirimo numero komunendar e relevantno autoritetija kerde proaktivne aktivitetija numa ko

⁴³ Strategija, Šero 3.3, Butjaripe; thaj Šero 3.6 Socijalno Lačhipe.

⁴⁴ Dži ki Internacionalno Organizacija vaš Migracija, Internacionalno Butjakiri Organizacija, CARE International, ja palem dži ko Germanijakoro NGO Arbeitsgruppe Entwicklung und Fachkrafte.

⁴⁵ Akala organizacije, vakerde upreder ko teksti, si e organizacije save so dena varesavi asistencija vaš e repatririme manuša ki forma sar grantija vaš tikne biznisija, ja palem instrumentija bukjake ki farma, dela treningoskere programija thaj dena nesave generalno informacije.

identificiribe e individualcon/familijen kolenge ka trebno nesavi asistencija/arka/. Kodo sas kerdino kana e oficijalne manuša kerenas vizita ko individualcija/familije thaj kanavon avenas ko lengere respektirime ofisija.⁴⁶ Avrijal kotar akala nekobor centrija vaš socijalno arka save so kergje vizita e individualcon/e familijen kotar e repatririme manuša,⁴⁷ nijekh javer institucija kergjas nesave aktivitetija te vazdel sama vaš akala repatririme manuša thaj olengere šajipena te aven dži pe varesave socijalno šeme thaj procedure.

3.2.5 Khera thaj akomodiribe

I Strategija dela rekomandacije vaš keribe nekobor aktivitetija te adresirinen pes e repatrime manušengere trubujimata vaš khera, leindoj kate vi e kherengere konstrukcije thaj kherengere programon vaš e repatririme manuša saven so nane phuv.⁴⁸ Numa, dži akana nane varesavo konkretno progresi so si kerdo ko lokalno nivelo.

Nijekh kotar e komune ani Kosova na kergja nijekh phundro majodorig te arakhel varesavi jekhe vramaki solucija vaš e khera vaš akala repatririme manuša, thaj nijekh komuna na kergja budžeteskere proektija ko pengere budžeteskere planija, te šaj te čaljaren e repatririme manušengere trubujimata vaš e khera. Majodorig, nijekh komuna na kergja varesavo lil savo ka adresirinel akava problemi thaj savo ka bičhaven dži ko Ministeriumi vaš Trujalipe thaj Planiribe, ja palem dži pe nesave donatorija.⁴⁹

O nanipe šajipena vaš khera thaj akomodiribe vaš e repatririme manuša vi majodorig ačhovela sar jekh kotar e majbare bariere vaš lačo iranibe thaj reintegriribe. Butivar, e khera sine phevavdi džikote džalas o konflikti, ja palem si doborom phevavdine kotar odova so lungu vakti khonik na dživdingja olende.⁵⁰ Majodorig, jekh kotar e majbare problemija saven so arakhena e manuša kotar e Romengere, Aškalijengere thaj e Egiptjanongere komunitetija si olengoro naregulirimo legalno statusi savo si paše phanglo e kherencar thaj kaj našti te sikaven kaj o khera vaj i phuv si olengiri. Adala so dživdinena sine ko nesave thana thaj khera so nasine olengere angleder te džan avrijal Kosovatar, arakhena

⁴⁶ Gjilan/Gnjilane, Ferizaj/Uroševac, Kamenicë/Kamenica, Novobërdë/Novo Brdo thaj Viti/Vitina, Gjakovë/Đakovica, Deçan/Dečane thaj Istog/Istok.

⁴⁷ Sar egzemplo, o centro vaš socijalno arka ko Ferizaj/Uroševac thaj e komunakoro ofisero vaš iranipe ki Kamenicë/Kamenica, kerge vizite ko repatririme manuša thaj informiringje olen vaš e relevantno procedure.

⁴⁸ Strategija, Šero 5, Socijalno Khera thaj Barvalipe.

⁴⁹ E Akcijakere Plane isi detalno planija thaj budžeteskere projekcije kerdine kotar o Ministeriumi vaš Trujalipe thaj Planiribe vaš rekonstrukcija ko 125 individualno khera thaj keribe efta socijalno bare khera ko nekobor komune save so ka den kher 175 majdukhavne familijenge koloni nane nisavi phuv vaj barvalipe (Cilura 57 thaj 58).

⁵⁰ Sar egzemplo, ko Istog/Istok thaj ki Klinë/Klina (Pejë/Pećeskoro regioni) vi kodo so e komunc na ikerena dosie vaš e repatririme manuša thaj olengere specijalno trubujimata, dikhlo si kaj maškar e 70 thaj 80 procentija repatririme familijendar, majbut olendar kotar e Romengere, Aškalijengere thaj e Egiptjanongere komunitetondar, naštine sine te iranen pes ko lengere phevavdine khera (Lendo kotar: komunakoro ofisi vaš komunitetija thaj komunakoro ofiso vaš iranipe)

pes bareder problemoncar kana iranena pes palpale. Butivar, e repatririme manuša arakhena jekhevakteskere solucije thaj bešena ko lengere familije. Numa, sar te si, ko sigutno vakti na dikhela pes varesavi lungovakteskiri solucija. Nesave repatririme manuša sar solucija dživdipaske šaj te arakhen numa than bešipaske ko koolektivno centrija ja palem ko kampija vaš e dislocirime manuša.⁵¹

4. KLIDARIPA/KONKLUZIJE/

I Strategija vaš Reintegriribe e Repatririme Manušengi thaj o Akcijako Plani si e majzurale thaj majbare dokumentija save so khamena te sigurinen lače thaj lungevakteskere solucije vaš repatriribe akale manušengi ko areje katar i legalno reintegracija, sastipe, edukacija, butjaripe, socijalno arka, khera thaj javer. Sar te si, i Strategija panda nane adekvatno implementirimi vi ko centralno vi ko lokalno nivelo.

Nekobor zora si kerdine ko centralno nivelo te sigurinel ppes kaj i Strategija thaj Akcijako Plani si adekvatno distribuirime trujal i publikani administracija thaj ko komune thaj e responsabilno autoritetija save so khamela pes te implementirinen e Strategijakere provizije. Konsekvatno adalesar, e lokalno autoritetija vi majdorig nane lače informirime vaš olengere responsabilitetija *vis-à-vis* e repatririme manuša thaj panda na lije instrukcije kotar o centralno gaverno vaš adava sar majdorig ka džan e procedure thaj save ka oven olengere responsabilitetija ko olengere areje thaj regionija.

Majdorig, trubuj te keren pes koordinacije thaj lače mehanizmija maškar e centralno thaj lokalno institucije ko avutno vakti. Dži avdive, e komune na resline varesavi notifikacija vaš majdorigutno iranipe zorasar thaj naj olen lači informacija save mehanizmija si kerdine maškar e relevantno ministeriumija thaj komune, thaj sar ka koordinirinel pes e Strategijakiri implementacija. Sar konsekvatno adalestar khonik kotar e komune na kerdine politike ko reintegracijakoro umal vaš e repatririme manuša ja palem kerdine varesave procedure te den suport/dumo/ akale repatririme manušenge kana von ka aven palpale ko komune kote so dživdinenas.

Vi adava so si identificirime e trubujimata thaj si kerdine budžetoskere proekcije kotar e ministeriumija, i Strategija na lela direktno fundiribe kotar lokalno nivelo. Nijekh kotar e komune na čhivgja andre e pokimata vaš e Strategijakiri implementacija ko lengere budžetija thaj na kergje ko lil nesav e specifikane reintegracijakere programija save ka oven paše phangle e Strategijasar.

⁵¹ Isi evidentirime Roma irame zorasar save so arakhle than bešipaske ko bivuze thaj kontaminirime thana, sar so si o kampi Osterode ki upruni Mitrovicë/Mitrovica sar vi nesave mahale ko upruno kotor komunatar. Ekstremnostija si reportirime vi ani Istog/Istok komuna kkote so e repatririme manuša si bikhereskere manuša thaj pali e KFOR-eskiri intervencija arakhle than bešipaske ko naformalno kampi ko Djurkoc/Djurakovac.

O lačo iranibe thaj reintegriribe e repatririme manuŝengo vi majdorig ačhovela sar jekh kotar e majbare bukja vaš e Kosovakere komune. Džikote i majbari internacionalno asistenicja ko umal e iranibaskoro khamela pes te del dumo vaš o volontarno iranipa, e repatririm e manuša, pali olengoro avibe ano Kosovo butivar ačhovena bizi asistenicja ni kotar e Kosovakere institucija thaj ni kotar e internacionalno (na-) gavernongere organizacije. O Limitirimo avibe dži ko khera thaj e problemija so sikavena pes ko sa e servisija, sar so si edukacija, sastipaskiri sama, butjaripe thaj ekonomijakere šajipena, si jekh kotar e majbare pharipena kolencar khuvena pes e repatririme manuša. Ka trubuj panda but zor kotar e relevantno institucije, vi ko centralno vi ko loklano nivelu te adresirinen pes akala pharipena thaj te sigurinel pes lačo iranipe thaj reintegracija e repatririme manuŝengiri.

5. REKOMANDACIJE/SO TE KEREL PES/

Rekomandacije dži ko centrlnu gaverno:

- Te alocirinel fundiribe thaj te sigurinel e Strategijakoro implementiribe khetane e Akcijakere Planesar;
- Te kerel jekh maŝkar-ministeriumengiri kooperacijakoro bordi te dikhel thaj te kerel monitoringo upral e Strategijakiri implementacija; te koordinirinel e relevantno ministeriumengiri buti thaj i buti maŝkar o centralno nivelu thaj e lokalne autoritetija; thaj te buhljarel specifikane instrukcije dži ko lokalna autoritetija sikavindoj vužes olengere responsibilitetija thaj e procedure;
- Te sigurinel kaj e relevantno ministeriumija vaš sastipe, edukacija, butjaripe, socijalno arka thaj khera, e lokalno autoritetija, ka oven informirime vaš e readmisijakoro/repatrijacijaakere procesija;
- Te keren sa so khamela pes thaj te implementirinen pes e Strategijakere cilija ki sfera kotar e legalno reintegriribe, sastipe, edukacija, butjaripe, socijalno arka thaj khera thaj te sigurinel fundavne kondicije vaš lačo iranipe thaj reintegriribe;
- Te sigurinen kaj i Strategija thaj e Akcijako Plani ka oven distribuirime dži ko sa e relevantno riga, specifikane dži ko komunakere autoritetija thaj ka kerel treningoja vaš e komunakere manuša vaš adava so hramonela/skrinisarela/ pes ki Strategija;
- Te zurarel pes o legalno statuso ko komunakere ofisija thaj ko komunakere iranibaskere ofisija ko komunakere strukture, thaj adala oficijalno manuŝenge te del adekvatno resursija thaj dumo te šaj te keren pengoro funkcioniribe;

- Te keren pašeder kooperacija e themencar thaj e lokalno thaj internacionalno na-gaverneskere organizacijencar vaš koordiniribe ko finansijakiri thaj tehnikani asistencija, sar vi te kerel fasilitacija ko zuraribe vaš jekh strukturirime thaj fundirime reintegracijakere programija thaj lokalno autoritetongere kapacitetija;

Rekomandacije dži ko komunakere autoritetija:

- Te sigurinen budžetija thaj te den dži ko centralno gaverno, leindoj akata thaj e fondon vaš e Strategijakoro thaj e Akcijakere Planeskoro implementiribe ko lokalno nivelo, thaj te alocirinen adekvatno resursija kotar e komunakoro budžeti;
- Efektivno te distribuirinen dokumentija thaj instrukcije vaš e reintegriribe e repatririme manušengiri dži ko sa e relevantno komunakere oficijalne manuša thaj manuša kotar e komunakere iranibaskere ofisija te šaj lokheder te keren pengiri buti;
- Te den adekvatno finansijakiri, administracijakiri thaj politikani arka vaš e komunakere komunitetongere ofisija thaj e komunakere iranibaskere ofisija, te šaj akala te keren lačheder pengiri buti;
- Te kerel koordinacijakere mehanizmija trujal save so e relevantno institucije thaj oficijalne manuša ka šaj te pharuven informacije thaj te zuraren e programon, e inicijativen thaj e komunakree politiken;
- Te barjarel e aktiviteton vaš informacijengoro ulavibe thaj seisije informacijendar e repatririme manušencar vaš sa e šajutne servisija kotar i komuna, thaj vi ko umal e edukacijakoro, sastipaskoro, servisongoro, butjakoro thaj e javera reintegracijakere šajipena.

Rekomandacije vaš e internacionalno organizacije thaj e thema kotar so iranena pes:

- UNHCR: Te del legaripaskere instrukcije dži ko relevantno autoritetija ko thema kote si e manuša thaj dži ko Kosovakere institucije vaš e internacionalno protekcijakere trubujimata e manušengi Kosovatar, thaj pašeder te kerel monitoringo upral e repatrijacijakoro procesi džaindoj pali e internacionalno manušikane hakaja thaj standardija.
- E thema kote si e manuša: Te len ki godi e kondicije pe save si e Kosovakere institucije kana ovela lafi vaš e reintegriribe e repatririme manušengi thaj sar von pherena pengere obligacije.